

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.02.105>

УДК 336.57

JEL: H53, P10, P20

Володимир Левін

ВПЛИВ БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ НА ЗАДОВОЛЕННЯ БАЗОВИХ ПОТРЕБ У КОНТЕКСТІ РІЗНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ: ПЕРЕВАГИ ТА ОБМЕЖЕННЯ

У статті розглянуто взаємозв'язок між запровадженням безумовного базового доходу (ББД) і задоволенням потреб відповідно до теорій мотивації А. Маслоу, Д. Макклеланда та ін. ББД – гарантований мінімум, котрий держава виплачує кожному громадянину, незалежно від його внеску в економіку. З'ясовано, що ідея ББД має тривалу історію, але її академічні дослідження розпочалися лише в другій половині XX століття через потенціал у реформуванні систем соціального захисту розвинених країн. Мета статті – оцінка задоволення людських потреб у результаті запровадження ББД у контексті різних соціально-економічних систем (капіталізм, соціалізм, соціалізм із китайською специфікою, комунізм). Під час дослідження використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції. Висвітлено зміст теорій мотивації в цілому й стисло окреслено їхню еволюцію. Визначено, що базовий дохід має забезпечити задоволення фундаментальних потреб першого – другого рівня і сприяти підвищенню рівня потреб індивіда. Показано, що запровадження ББД в умовах соціально-економічних систем, побудованих на засадах різних ідеологій, найімовірніше, зумовить позитивні наслідки, попри наявні обмеження. Зроблено висновок, що головним результатом його застосування стане послаблення конкуренції за ресурси й формування потенціалу для саморозвитку особистості, що сприятиме зростанню людського капіталу. Водночас наголошено на неможливості розв'язати за допомогою базового доходу фундаментальних проблем нерівності, характерних як для тих, що розвиваються, так і розвинених країн, яка спричиняє таку конкуренцію. Завдяки подальшим дослідженням можна буде розробити

Левін Володимир Ілліч (levin111999@gmail.com) канд. екон. наук: докторант ДННУ "Академія фінансового управління". ORCID: 0009-0004-3629-4511.

Цитування: Левін В. І. Вплив безумовного базового доходу на задоволення базових потреб у контексті різних соціально-економічних систем: переваги та обмеження. *Економічна теорія*. 2023. №2. С. 105–119. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2023.02.105>

© В. Левін, 2023

ISSN 1811-3141. *Economic theory* 2023. № 2: 105–119

105

ти ефективніші й збалансованіші підходи до використання базового доходу в економічних системах, з урахуванням досягнення Цілей сталого розвитку.

Ключові слова: безумовний базовий дохід (ББД), теорії мотивації, капіталізм, соціалізм, соціалізм із китайською специфікою, конкуренція за ресурси.

THE IMPACT OF UNCONDITIONAL BASIC INCOME ON THE SATISFACTION OF BASIC NEEDS IN THE CONTEXT OF DIFFERENT SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS: ADVANTAGES AND LIMITATIONS

Volodymyr Levin (levin111999@gmail.com) candidate economy Sciences, doctoral student, SESE "The Academy of Financial Management". ORCID: 0009-0004-3629-4511

The article examines the relationship between the introduction of unconditional basic income (UBI) and the satisfaction of needs according to the motivation theories of A. Maslow, D. McClelland, and others. UBI is a guaranteed minimum, which the state pays to every citizen, regardless of his contribution to the economy. It has been found that the idea of UBI has a long history, but its academic research began only in the second half of the 20th century due to the topic's potential in reforming the social protection systems of developed countries. The purpose of the article is to assess the satisfaction of human needs as a result of the introduction of UBI in the context of various socio-economic systems (capitalism, socialism, socialism with Chinese characteristics, and communism). During the research, general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction were used. The content of motivation theories as a whole is highlighted and their evolution is briefly outlined. It is determined that the basic income should ensure the satisfaction of the fundamental needs of the first and second levels and contribute to increasing the level of the individual's needs. It is shown that the implementation of the UBI in socio-economic systems built on the foundations of various ideologies is most likely to lead to positive consequences, despite the existing limitations. It is concluded that the main result of UBI's application will be the weakening of competition for resources and the formation of potential for the individual's self-development, which would contribute to the growth of human capital. At the same time, it is emphasized that it is not impossible to solve, with the help of basic income the fundamental problems of inequality, which is characteristic of both developing and developed countries, and which causes competition. Through further research, it will be possible to develop more effective and balanced approaches to the use of basic income in economic systems, taking into account the achievement of the Sustainable Development Goals.

Keywords: unconditional basic income (UBI), theories of motivation, capitalism, socialism, socialism with Chinese characteristics, competition for resources.

Ідея безумовного базового доходу (ББД) як гарантованого мінімуму, котрий держава виплачує кожному своєму громадянину, виникла кілька століть тому. Протягом останніх десятиліть її популярність почала зростати, оскільки відносна економічна стабільність другої половини ХХ століття змінилася на початку нового тисячоліття невизначеністю та кризовими процесами. Чітко проявилися обмеження вільного ринку і глобалізації в забезпеченні гідного рівня життя для всіх громадян, а нерівність зросла навіть у найрозвинутіших світових економіках. Паралельно ускладнилися системи соціального забезпечення в сучасних державах загального доб-

робу. Перед владними елітами постало завдання щодо визначення кола осіб, які заслуговують на допомогу, а також формування засобів контролю, аби переконатися, що ніхто не здобуває незаслужених переваг. Надаючи кожному індивіду регулярний базовий дохід, як видається, можна позбутися зазначених проблем. Більше того, гарантований мінімум має допомогти в розв'язанні проблеми ліквідації традиційних робочих місць через поширення робототехніки та штучного інтелекту.

Хоча ідею ББД у загальних рисах було викладено ще в "Утопії" Т. Мора, академічні дослідження почали розвиватися у другій половині ХХ століття (*Widerquist et al.*, 2013), коли було усвідомлено її потенціал у реформуванні системи соціального забезпечення у Північній Америці та Європі. Відродження широкої уваги до ББД у 2010-ті роки збіглося зі зростанням занепокоєння щодо соціальних та економічних трансформацій, котрі відбуваються наразі. Її розглядають, у тому числі, як один із підходів, котрий сприятиме подоланню технологічного безробіття в майбутньому суспільстві, що сформується завдяки розвитку цифрової економіки (*Pulkka*, 2017; *Caputo, Lewis*, 2016). Водночас у літературі, присвяченій проблемам сталого розвитку, ББД висвітлюється як стратегія для адаптації до постійного уповільнення темпів економічного зростання (*Kallis*, 2010; *Schneider et al.*, 2010). Дотепер багато вчених намагаються визначити ББД на основі різних вимірів, і питання концептуального впливу, який він може справити на суспільство, постійно порушуються в академічних дебатах.

Стверджується, що ББД має покращити якість життя, зокрема в аспекті здоров'я бенефіціарів, порівняно з іншими програмами соціальних трансфертів (*Sircar, Friedman*, 2018), гарантуючи вищий рівень фінансової безпеки для максимального числа громадян. Також вважається, що ББД сприяє розвитку людини через освіту (*Haagh*, 2015). Інвестиції в людський капітал у результаті його запровадження стимулюють позитивні зміни в соціальних установках і нормах поведінки індивідів у довгостроковій перспективі завдяки непрямому ефекту, котрий ББД може справити на життєдіяльність спільноти (*Forget*, 2013).

В Україні, починаючи з другої половини 2010-х років, також посилюється інтерес до ББД у контексті вирішення соціальних проблем, характерних для національної економіки через кризові збої початку ХХІ століття (*Колот, Герасименко*, 2022; *Пушак, Марченко*, 2019; *Корчинська*, 2018; *Длугопольський, Длугопольська*, 2017).

Водночас, попри вагомий напруження зарубіжних і вітчизняних науковців, поза увагою дотепер перебувають соціально-психологічні аспекти цього явища, обумовлені теоріями мотивації. Зокрема, одним із актуальних питань залишається: "Чому люди й далі працюватимуть, якщо отримуватимуть ББД?" (*Hüffmeier, Zacher*, 2021). Багато противників програм ББД

вважають, що отримання гарантованого прожиткового мінімуму стане потужною перешкодою для провадження трудової діяльності. Однак емпіричні дослідження в різних галузях психології (аналіз внутрішньої мотивації, отримання нематеріальних вигід від роботи, реакції на непередбачувані фінансові обставини, як-от виграші в лотерею) припускають, що ББД не призведе до значного скорочення працюючих. Щоб перевірити ці прогнози, було проведено всебічний огляд досліджень результатів запровадження базового доходу. З них 93% підтверджують, що не відбудеться значного скорочення зайнятості, коли критерій підтримки встановлено на рівні менше ніж 5% зниження або середньої кількості годин, відпрацьованих на тиждень, або рівня участі в робочій силі. Загалом ці дані свідчать, що реалізація ББД не матиме негативних наслідків для мотивації до праці (*Gilbert et al., 2021*).

Мета дослідження – оцінка задоволення людських потреб у результаті запровадження ББД у контексті різних соціально-економічних систем.

Потреби є об'єктивними умовами існування, котрі обумовлені статусом людини як біосоціальної істоти: з одного боку, для її життєдіяльності об'єктивно необхідні продукти харчування, одяг, житло (фізіологічні потреби), з другого боку, багато потреб визначаються необхідністю спілкуватися, керувати, здобувати певний рівень освіти, культури, прагненням самореалізовуватись. У процесі розвитку суспільства потреби зазнають кількісних і якісних змін відповідно до трансформації виробництва благ, удосконалення техніки і технології, підвищення рівня життя тощо. Хоча фізіологічні потреби зазвичай не змінюються кількісно (наприклад, потреби в їжі обмежені її калорійністю), вони змінюються якісно завдяки поліпшенню структури харчування, споживанню корисніших або дорожчих продуктів. Задовольнити потреби цілком неможливо через їх швидше зростання, ніж умов для їх задоволення. На виникнення нових потреб впливають науково-технічний прогрес, соціальні зміни, економічне зростання тощо.

Ієрархія потреб – ідея, запропонована американським психологом А. Маслоу (1943). Теорія становить систему класифікації, що ґрунтується на нагальних (фундаментальних, фізіологічних) потребах (у їжі, воді, житлі), котрі поступово ускладнюються й переростають в особистісні запити (визнання, самовираження). Відповідно до теорії А. Маслоу, існує п'ять основних типів потреб: фізіологічні потреби (рівень 1); потреба у безпеці (рівень 2); соціальні потреби (рівень 3); потреба у повазі та самоствердженні (рівень 4); потреба у самовираженні (рівень 5). Потреби поділяються на первинні й вторинні та утворюють п'ятирівневу ієрархічну структуру, в якій розташовані відповідно до пріоритету (рисунок). Після задоволення, принаймні часткового, потреб нижчого рівня людина прагне задовольнити потре-

би іншого рівня, причому не обов'язково формально вони належать до наступного ступеня. Хоча теорія зазвичай зображується у вигляді піраміди, сам А. Маслоу ніколи не використовував її для репрезентації ієрархії. Фундаментальні потреби знаходяться внизу, а потреба в самоактуалізації та трансцендентності – нагорі.

Найбільш фундаментальні чотири шари піраміди містять те, що Маслоу назвав "потребами дефіциту", або "d-потребами": повага та самоствердження, дружба та любов, безпека, фізіологічні потреби. Якщо ці потреби не задовольняються – за винятком головних (фізіологічних), попри відсутність зовнішніх ознак, людина відчуватиме тривогу та напруження. Депривація – те, що спричиняє дефіцит, тому коли людина має незадоволені потреби, це спонукає її виконувати те, у чому їй відмовляють. Ідея Маслоу припускає, що базовий рівень потреб повинен бути задоволений, перш ніж індивід зосередить мотивацію на потребах вторинного чи вищого рівня. Науковець також увів термін "метамотивація" для опису мотивації людей, які виходять за рамки базових потреб і прагнуть до постійного вдосконалення (Goble, 1971).

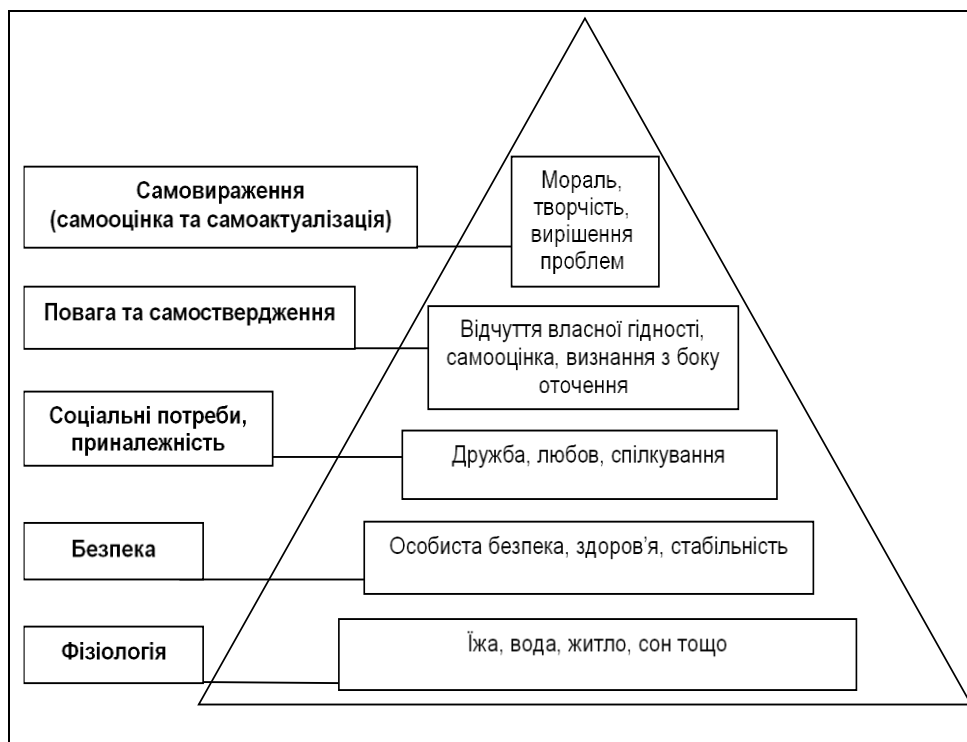

Рисунок. Ієрархія потреб згідно з теорією А. Маслоу

Джерело: побудовано автором.

Класифікація потреб вищого порядку (самооцінка та самоактуалізація) і нижчого порядку (фізіологічні, безпека та любов) в ієрархії потреб Маслоу не є універсальною та може відрізнятися в різних спільнотах через індивідуальні відмінності або наявність певних ресурсів у регіоні чи країні. Дослідження 1997 року показало, що в мирний час із 1993 по 1994 рік у США були два особливо важливі такі рівні потреб: виживання (фізіологічні та безпека) і психологічні (любов, самооцінка та самореалізація). Для жителів Близького Сходу (Єгипту та Саудівської Аравії) у ретроспективі 1990 року в мирний час постали три рівні потреб щодо важливості й задоволеності, котрі цілком відрізнялися від потреб громадян США (*Tang, West, 1997*). Дослідження розташування потреб в Азії виявило відмінності між упорядкуванням потреб нижчого та вищого порядку. Наприклад, спільнота (рівень належності; розглядається як потреба нижчого порядку в ієрархії Маслоу) виявилася потребою найвищого порядку в Азії, за якою йдуть самовираження та самооцінка (*Monnot, Beehr, 2022*).

Теорія мотивації Д. Макклелланда теж з'явилася в 1940-х роках. Науковець стверджував, що мотивація – це постійна турбота про цільовий стан або стан, що вимірюється у фантазії, яка рухає, спрямовує і вибирає поведінку людини (*McClelland, 1987*). Він зосередився на трьох конкретних мотивах, котрі спонукають людину: потребі в досягненнях, або успішності (N-Ach), потребі в належності, або афіліації (N-Aff), та потребі у владі (N-Pow). Перший мотив передбачає прагнення досягти успіху щодо набору певних стандартизованих цілей, другий – розбудувати близькі особисті стосунки з оточенням, третій – впливати на поведінку інших. Кожна людина вирізняється унікальним поєднанням цих потреб, і певний мотив у індивіда може бути більш або менш вираженим, хоча ймовірним є оптимальне сполучення для провадження конкретної діяльності чи розв'язання визначених завдань.

До кінця 1960-х років Д. Макклелланд зосереджувався на мотиві успішності та його впливі на розвиток економіки і підприємництва. Пізніше він приділяв основну увагу мотиву влади, розглядаючи проблеми наркоманії та алкоголізму, ефективності лідерства, а згодом – поступу спільнот. Зокрема вчений сформулював поняття компетенцій як результатів вищої освіти (*Winter et al., 1987*). Також Д. Макклелланд досліджував культурні й загальнонаціональні ефекти мотивів і пов'язував їх із великомасштабними тенденціями у суспільстві у контексті економічного зростання, створення робочих місць, причин воєнних конфліктів тощо.

Для аналізу впливу базового доходу на задоволення основних потреб згідно з теоріями А. Маслоу, Д. Макклелланда та ін. проводились наукові дослідження, що зосереджувалися на психологічних і соціальних аспектах. На думку прихильників ББД, він сприятиме задоволенню фізіологічних і

безпекових потреб людини, а також потреб у любові й належності, які є наступними рівнями ієрархії. Базовий дохід може замінити окремі види соціальної підтримки, такі як соціальні виплати та соціальне страхування. Хоча він характеризується певними обмеженнями й недоліками, але має потенціал ефективного інструменту для досягнення соціальної справедливості та забезпечення людей гарантованим мінімумом. Завдяки притаманним йому ознакам базовий дохід може забезпечити людям безпеку та стабільність у відносинах з іншими, даючи їм можливість зосередитися на вищих рівнях ієрархії Маслоу й займатися саморозвитком і самореалізацією (*Standing, 2017*).

Окрема увага приділялася впливу ББД на стимулювання ризикових дій та підприємництва. Однією з головних перешкод у цьому аспекті є побоювання щодо збитків та фінансової нестабільності. Базовий дохід може послабити цей бар'єр, надавши можливість приймати більші ризики й займатися підприємництвом без необхідності витратити багато часу та енергії на збір фінансових ресурсів. Крім того, ББД, за визначенням, зменшить вплив бідності й економічної нестабільності на рівень довіри і самооцінки. Імовірний результат його впровадження полягає у збільшенні кількості людей, котрі зможуть займатися підприємництвом та вчиняти ризикові дії (оскільки не мають побоювань стосовно задоволення своїх базових потреб), що зі свого боку сприятиме економічному зростанню та поширенню інновацій (*Lister, 2018*).

Дослідження впливу базового доходу на задоволення потреб людини, котрі належать до першого – другого рівня ієрархії Маслоу, дають змогу зробити висновки щодо можливості впровадження цього підходу в будь-якій економічній системі незалежно від її ідеології. Взагалі питання оцінки різних економічних систем із використанням як критерію їхньої здатності задовольняти людські потреби давно привертають увагу науковців (*Gough, 1994*). Економічні системи у дослідженні Я. Гоуха виокремлено відповідно до домінуючого принципу організації: ринок, держава і громада. Автор оцінює комбінації інститутів, максимально наближені до чистої моделі: мінімально регульований капіталізм, державний соціалізм та варіанти комунітаризму. Водночас він не віддає остаточної переваги жодній з них, оскільки кожна, хоч як це парадоксально, має переваги на всіх рівнях ієрархії Маслоу, виражені в конкретних критеріях.

Можливості задоволення потреб за допомогою ББД у контексті економічних систем, побудованих на засадах різних ідеологій, потребують окремого аналізу.

Як відомо, одним із найважливіших завдань капіталістичної економічної системи є отримання прибутку, а головна мета полягає в зростанні економіки та наданні можливості приватним особам і підприємствам отримати

мувати прибуток зі своїх інвестицій та підприємницької діяльності. М. Торрі (2022) розглядає різні значення поняття "капіталізм" і характеризує наслідки запровадження ББД у контексті кожного з них:

1. *Капіталізм як "володіння капіталом або багатством"*, що демонструє зростаючий рівень нерівності. Слід запроваджувати лише схеми базового доходу, котрі зменшують нерівність.

2. *Капіталізм як "економічна система, за якої приватний капітал або багатство використовуються для виробництва чи розподілу товарів, а ціни визначаються переважно на вільному ринку"*. Базовий дохід міг би надати ринку праці більше властивостей вільного ринку, покращивши загальне становище як власників підприємств, так і працівників. Водночас схеми ББД не повинні використовуватись як виправдання для скасування або скорочення надання послуг, котрі найкращим чином організовує державний сектор.

3. *Капіталізм як "панування приватних власників капіталу та виробництва з метою отримання прибутку"*. Базовий дохід може дати працівникам можливість залишити непривабливі робочі місця, таким чином панування послабиться.

4. *Капіталізм передбачає, що все має свою ціну*. Базовий дохід міг би успішно функціонувати в його умовах, зумовивши формування нової парадигми, котра ґрунтується на дарах (based on gifts): базовому доході для кожної особи та вивільнених часі та енергії людей для суспільства.

Так званий *соціальний капіталізм*, що базується на засадах концепції держави загального добробуту, може бути найбільш схильним до впровадження концепції базового доходу. За соціального капіталізму держава відіграє активну роль у наданні соціальної підтримки й зменшенні нерівності, що може допомогти впровадити систему ББД для забезпечення належного життєвого рівня для всіх громадян (Lin, 2001), а отже, сприятиме забезпеченню соціальної справедливості та зменшенню нерівності. Навіть у країнах із ліберальною економікою запровадження ББД може справити потужний економічний ефект. Як приклад можна навести ймовірний сценарій подій у США (Ayres, 2020). Насамперед значно зросли би банківські депозити, адже бенефіціари з низьким рівнем доходу спочатку виплачували б дорогі позики за кредитною картою та студентські позики. Гроші, що залишаться, витрачалися б на побутові товари та послуги, хоч окремі з цих товарів і послуг подорожчали б через непрямі податки на викиди вуглецю та електромагнітний спектр. Приватний борг зменшиться, але в цілому державний борг може зрости, можливо, на 500 млрд дол. США на рік. ББД фактично скоротить деякі державні витрати як на цільові соціальні послуги, що стануть непотрібними, так і на апарат насильства, включно з поліцією. Вищі особисті до-

ходи, котрі можна витратити на товари та послуги, також збільшать податкові надходження. Незрозуміло, скільки буде додано до поточного споживання, імовірно, менше, ніж чиста вартість ББД, але чистий дефіцит зрештою скоротиться або взагалі не існуватиме.

Однак реалізація ідеї ББД може натрапити на виклики та обмеження. Одним із викликів може бути фінансування його програм, оскільки навіть за так званого соціального капіталізму держава не контролює повністю економіку та ринок, і доходи державного бюджету можуть залежати від різних факторів, таких як заробітна плата, податки, господарський розвиток та ін.

Соціалізм як економічна теорія і практика встановлює громадську власність на засоби виробництва та планування економіки на державному рівні з метою забезпечення рівності й соціальної справедливості. Він може мати різні варіації відповідно до конкретного політико-економічного середовища та ідеологічних розбіжностей. За соціалізму запровадження базового доходу більше залежатиме від державної політики, оскільки контроль держави над економікою та продукцією є міцнішим, ніж за будь-яких інших реальних, а не теоретичних умов. Хоча реалізація ідеї ББД у соціалістичній економічній системі теж може мати виклики й обмеження, як-от можливість зловживання системою соціальної підтримки, складність у фінансуванні конкретних програм тощо. Ідея надання кожній людині певної суми грошей, незалежно від її соціально-економічного статусу чи (не)здатності або (не)зацікавленості працювати, є далеко не загально визнаною прихильниками соціалістичних ідей. Хоча загалом потенціал ББД цілком узгоджується з фундаментальною метою соціалістичного проєкту – досягненням демократичного, неексплуаторського світу поза межами капіталізму (Sculos, 2018).

Соціалізм із китайською специфікою – концепція, розвинута комуністичною партією країни, яку запровадив Мао Цзедун і кардинально оновив після здобуття влади Ден Сяопін. Її розроблено з метою адаптації відповідної ідеології до конкретних умов та національної ідентичності. Наразі цей різновид соціалізму має такі визначальні характеристики¹:

1) *людиноцентризм* – задоволення потреб людей, починаючи від потреб в освіті, працевлаштуванні, соціальному забезпеченні, медичних послугах, житлі, навколишньому середовищі, закінчуючи інтелектуальним і культурним життям, є головним пріоритетом уряду.

2) *сильна правляча партія* – стабільна державна влада, котра висула чітку дорожню карту для чотиристоронньої "всеосяжної стратегії":

¹ Xinhua. (2017). China Focus: Socialism with Chinese characteristics: 10 ideas to share with world. URL: https://www.xinhuanet.com/english/2017-10/08/c_136665156.htm

розбудова помірно процвітаючого суспільства, поглиблення реформ, просування верховенства права та зміцнення державного управління;

3) *об'єднання ресурсів* для вирішення серйозних проблем, як-от подолання стихійних лих, запобігання фінансовій кризі, підтримка розвитку етнічних меншин і боротьба із забрудненням;

4) *ефективна демократія* – служіння народу та відстоювання його інтересів як основна місія системи народних зборів, основи політичної системи країни, котрі репрезентують усі верстви населення;

5) *спроможність до реформ*, що є двигуном китайського економічного дива;

6) *інноваційна ринкова економіка*, за якої державна власність відіграє домінуючу роль і паралельно розвиваються інші різноманітні її форми. Це дає змогу зміцнити життєздатність держсектору, особливо держпідприємств, одночасно заохочуючи, підтримуючи й спрямовуючи розвиток приватного сектору. Ринку надається вирішальна роль у розподілі ресурсів, однак уряд може підвищувати ефективність макрополітики;

7) *підтримання стабільності* – соціальна стабільність, поряд із розвитком, є абсолютним принципом. Безпека – важлива складова належного існування людей і чинник формування середовища для розвитку;

8) *відкритість для процесів глобалізації* з урахуванням небезпек, котрі вона несе;

9) *власний шлях розвитку* – відмова від копіювання західної моделі як у політичному, так і в економічному плані;

10) *культурна коренізація* – віддання переваги власній цивілізаційній ідентичності водночас із урахуванням культурного розмаїття, у тому числі здобутків західної цивілізації.

Отже, соціалізм із китайською специфікою передбачає підтримку державної власності на засоби виробництва та планування економіки на державному рівні, надає пріоритет національним традиціям і культурним цінностям. Держава відіграє важливу роль у забезпеченні базових потреб громадян, таких як житло, харчування, медична допомога та освіта. Ідея піраміди Маслоу в поєднанні із запровадженням ББД може допомогти в розробленні ефективної системи соціальної підтримки, оскільки демонструє задоволення потреб людини у відповідному порядку – від фізіологічних до прагнення самореалізації.

Комунізм – соціально-економічна теорія, що передбачає колективну власність на засоби виробництва та спільне управління економікою, іншими аспектами життя суспільства. За комуністичної системи всі ресурси розподіляються порівну між усіма членами суспільства. Гасло "Від кожного за здібностями, кожному за потребою" означає, що в ідеальній комуністичній системі всі люди матимуть однаковий доступ до ресурсів

та матеріальних благ, незалежно від їхніх здібностей чи внеску в суспільний розвиток. Це повністю виключає конкуренцію за ресурси та може сприяти створенню більш справедливого суспільства, де кожен задовольнятиме свої потреби на різних рівнях піраміди Маслоу. Водночас певною мірою можна погодитися з твердженнями про наявність двох бачень комунізму (*Kandiyali, 2022*): ліво-лібертаріанським, що асоціює комунізм зі свободою жити і працювати згідно з власними прагненнями, і, так би мовити, перфекціоністським, котре розглядає його як особливе бачення "хорошого" життя, що передбачає самореалізацію у трудовій діяльності. Саме в першому випадку ББД, на наш погляд, можна вважати інструментально ефективним.

Основне, що об'єднує підходи всіх економічних систем, – позиція, згідно з якою ББД може послабити конкуренцію між людьми за ресурси, принаймні на певному (індивідуальному для кожної системи) рівні. Забезпечення гарантованого мінімуму зменшить стрес і невпевненість людей, пов'язані з нестабільністю надходжень коштів та постійними побоюваннями щодо фінансових труднощів. Це дасть змогу краще планувати витрати й ефективніше використовувати власний час і ресурси.

Безперечно, повністю усунути конкуренцію за ресурси (за умов будь-якої економічної системи – від край лівої (комунізм, котрий ніколи не був реалізований на практиці) до край правої (лібертаріанський капіталізм, що спирається на економічні засади цілком вільного ринку)) – завдяки ББД, звичайно, неможливо, зокрема, якщо він буде недостатнім для задоволення потреб, котрі перевищують рівень фізіологічних. Також базовий дохід не в змозі розв'язати фундаментальні проблеми нерівності (властиві наразі не тільки тим, що розвиваються, а й розвиненим країнам), яка може становити одну з головних причин такої конкуренції. Проте ББД допоможе зменшити конкуренцію за ресурси на певному (на нашу думку, доволі високому порівняно із задоволенням фізіологічних потреб) рівні та для більшої кількості людей, ніж за теперішніх систем соціального захисту, а отже, попереджати економічні й соціальні конфлікти, пов'язані з недостатністю доходів та фінансовою нестабільністю. Водночас запровадження базового доходу жодним чином не заперечує потреб у залученні інших заходів та політик, які сприятимуть сталому розвитку та забезпеченню соціальної справедливості, наприклад: підвищення рівня освіти для більшої частки населення; створення рівних можливостей; розвиток співпраці й колективізму; розроблення сталих і екологічно чистих технологій та продуктів; розвиток соціальних програм та інфраструктури тощо.

На підставі викладеного доходимо таких висновків. Базовий дохід має позитивно вплинути на задоволення основних потреб людини, зокрема на рівнях фізіології та безпеки згідно з ієрархією Маслоу та теоріями

мотивації, котрі її розвивали. Його запровадження сприятиме переходу індивідів до вищих рівнів потреб, отже, зростанню людського капіталу і, відповідно, подальшому соціально-економічному поступу. Застосування ББД в умовах економічної системи, базованої на будь-якій ідеології, на нашу думку, стане ефективним інструментом забезпечення сталого розвитку і зменшення економічної та соціальної нерівності. Це сприятиме покращанню якості життя людей та збільшенню їхнього добробуту. Проте для досягнення вказаних цілей потрібно здійснювати комплексні заходи, спрямовані на розвиток економіки, соціальної інфраструктури, освіти та ін.

Подальші дослідження допоможуть розробити ефективніші й більш збалансовані підходи до використання базового доходу в економічних системах з огляду на реалізацію Цілей сталого розвитку.

Література

1. Длугопольський О.В., Длугопольська Т.І. (2017). Концепція безумовного базового доходу як альтернатива бісмарківській моделі держави добробуту: від теоретичних студій до експериментальних практик. *Економіка: реалії часу*. № 2 (30). С. 32–46. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No2/32.pdf/>
2. Колот А., Герасименко О. (2022). Безумовний базовий дохід у дзеркалі нової соціоекономічної та епідеміологічної реальності. *Демографія та соціальна економіка*. Т. 47, № 1. С. 103–124. URL: <https://doi.org/10.15407/dse2022.01.103/>
3. Корчинська О.О. (2018). Безумовний базовий дохід як інструмент управління бідністю. *Інтелект XXI*. № 2. С. 98–101. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_2/20.pdf/
4. Пушак Я.Я., Марченко О.М. (2019). Безумовний базовий дохід як інструмент удосконалення системи соціального забезпечення. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. Т. 4, № 4. С. 364–374. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-4-41/>
5. Ayres R. U. (2020). On Capitalism and Inequality (Popular Science). 248 p. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-39651-0>
6. Caputo R. K., Lewis M. (2016). Introduction to the symposium on the basic income guarantee. *The Journal of Sociology & Social Welfare*. Vol. 43, Iss. 3. P. 3–8. URL: <https://doi.org/10.15453/0191-5096.4025>.
7. Forget E.L., Peden A., Strobel S. (2013). Cash transfers, basic income and community building. *Social Inclusion*. Vol. 1, No. 2. P. 84–91. URL: <https://doi.org/10.17645/si.v1i2.113>.
8. Gilbert R., Murphy N.A., Stepka A., Barrett M., Worku D. (2018). Would a Basic Income Guarantee Reduce the Motivation to Work? An Analysis of Labor Responses in 16 Trial Programs. *Basic Income Studies*. Vol. 13, No. 2. P. 20180011. URL: <https://doi.org/10.1515/bis-2018-0011>.
9. Goble F.G. (1971). The third force: the psychology of Abraham Maslow. Richmond, CA: Maurice Bassett Publishing. P. 62.
10. Gough I. (1994). Economic institutions and the satisfaction of human needs. *Journal of Economic Issues*. Vol. 28, Iss. 1. P. 25–66. URL: <https://doi.org/10.1080/00213624.1994.11505519/>
11. Haagh L. (2015). Alternative social states and the basic income debate: institutions, inequality and human development. *Basic Income Studies*. Vol. 10, No. 1. P. 45–81. URL: <https://doi.org/10.1515/bis-2015-0002/>

12. Hüffmeier J., Zacher H. (2021). The basic income: Initiating the needed discussion in industrial, work, and organizational psychology. *Industrial and Organizational Psychology*. Vol. 14, Iss. 4. P. 531–562. URL: <https://doi.org/10.1515/bis-2018-0011/>
13. Kallis G. (2010). Defence of degrowth. *Ecological Economics*. Vol. 70, Iss. 5. P. 873–880. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007/>
14. Kandiyali J. (2022). Marx, Communism, and Basic Income. *Social Theory and Practice*. Vol. 48, Iss. 4. P. 647–664. URL: <https://doi.org/10.5840/soctheorpract202283169/>
15. Lin N. (2001). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action (Structural Analysis in the Social Sciences)*. Cambridge: Cambridge University Press. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815447/>
16. Lister R. (2018). Coming off the fence on universal basic income. Downes A., Lansley S. (eds.) *It's Basic Income: The global debate*. Bristol University Press. P. 54–57. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctt21kk256.14/>
17. Maslow A.H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*. Vol. 50, Iss. 4. P. 370–396. URL: <https://doi.org/10.1037/h0054346/>
18. McClelland D.C. (1987). *Human motivation*. New York: University of Cambridge.
19. Monnot M.J., Beehr T.A. (2022). The Good Life Versus the “Goods Life”: An Investigation of Goal Contents Theory and Employee Subjective Well-Being Across Asian Countries. *Journal of Happiness Studies*. Vol. 23. P. 1215–1244. URL: <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00447-5/>
20. Pulkka V.V. (2017). A free lunch with robots - can a basic income stabilise the digital economy? *Transfer: European Review of Labour and Research*. Vol. 23, Iss. 3. P. 295–311. URL: <https://doi.org/10.1177/1024258917708704/>
21. Schneider F., Kallis G., Martinez-Alier J. (2010). Crisis or opportunity? Economic degrowth for social equity and ecological sustainability. Introduction to this special issue. *Journal of Cleaner Production*. Vol. 18, Iss. 6. P. 511–518. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2010.01.014/>
22. Sculos B.W. (2018). Socialism & Universal Basic Income. *Class, Race and Corporate Power*. Vol. 6, Iss. 1. URL: <https://doi.org/10.25148/CRCP.6.1.007552/>
23. Sircar N.R., Friedman E.A. (2018). Financial security and public health: how basic income & cash transfers can promote health. *An International Journal for Research, Policy and Practice*. Vol. 13, Iss. 12. P. 1878–1888. URL: <https://doi.org/10.1080/17441692.2018.1460383/>
24. Standing G. (2017). *Basic income: and how we can make it happen*. London: Pelican: Penguin. URL: doi.org/10.2307/j.ctv1bvnf53/
25. Tang T.-L.P., West W.B. (1997). The importance of human needs during peacetime, retrospective peacetime, and the Persian Gulf War. *International Journal of Stress Management*. Vol. 4. P. 47–62. URL: <https://doi.org/10.1007/BF02766072/>
26. Torry M. (2022). Basic Income the Preserver and Transformation of Capitalism. *Basic Income — What, Why, and How? Exploring the Basic Income Guarantee*. Cham: Palgrave Macmillan. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-14248-2_5/
27. Widerquist K. et al. (2013). The idea of unconditional income for everyone. Widerquist K., Noguera J.A., Vanderborg. ht Y., De Wispelaere J. (eds) *Basic income: an anthology of contemporary research*. New York: Blackwell. P. XI–XXI.
28. Winter D.G., McClelland D.G., Stewart A.J. (1987). *A New Case for the Liberal Arts: Assessing Institutional Goals and Student Development*. San Francisco: Jossey-Bass. 247 p.

Надходження до редакції 20 травня 2023 року

Прорецензовано 28 травня 2023 року

Підписано до друку 28 червня 2023 року

References

1. Dluhopolskyi, O.V., & Dluhopolska, T.I. (2017). The conception of unconditional basic income as an alternative of Bismarck's model of welfare state: from theoretical studies to experimental practices. *Ekonomika: realii chasu – Economics: time realities*, 2 (30), 32-46. Retrieved from <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No2/32.pdf> [in Ukrainian].
2. Kolot, A., & Herasymenko, O. (2022). Unconditional basic income in the mirror of the new socio-economic and epidemiological reality. *Demohrafiia i socialna ekonomika – Demography and Social Economy*, 47(1), 103-124. <https://doi.org/10.15407/dse2022.01.103> [in Ukrainian].
3. Korchynska, O. (2018). Unconditional basic income as a management tool of poverty. *Intellect XXI – Intellect XXI*, 2, 98-101. Retrieved from http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2018/2018_2/20.pdf [in Ukrainian].
4. Pushak, Ya., Ya., & Marchenko, O. M. (2019). Unconditional basic income as a tool for improvement of the social security system. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky - Ukrainian Journal of Applied Economics And Technology*, 4 (4), 364-374. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-4-41> [in Ukrainian].
5. Ayres, R. U. (2020). *On Capitalism and Inequality (Popular Science)*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-39651-0>
6. Caputo, R. K., & Lewis, M. (2016). Introduction to the symposium on the basic income guarantee. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 43 (3), 3-8. <https://doi.org/10.15453/0191-5096.4025/>
7. Forget, E.L., Peden, A., & Strobel, S. (2013). Cash transfers, basic income and community building. *Social Inclusion*, 1 (2), 84-91. <https://doi.org/10.17645/si.v1i2.113>
8. Gilbert, R., Murphy, N.A., Stepka, A., Barrett, M., & Worku, D. (2018). Would a Basic Income Guarantee Reduce the Motivation to Work? An Analysis of Labor Responses in 16 Trial Programs. *Basic Income Studies*, 13 (2), 0011. <https://doi.org/10.1515/bis-2018-0011>.
9. Goble, F.G. (1971). *The third force: the psychology of Abraham Maslow*. Richmond, CA: Maurice Bassett Publishing.
10. Gough, I. (1994). Economic institutions and the satisfaction of human needs. *Journal of Economic Issues*, 28 (1), 25-66. <https://doi.org/10.1080/00213624.1994.11505519>
11. Haagh, L. (2015). Alternative social states and the basic income debate: institutions, inequality and human development. *Basic Income Studies*, 10 (1), 45-81. <https://doi.org/10.1515/bis-2015-0002>
12. Hüffmeier, J., & Zacher, H. (2021). The basic income: Initiating the needed discussion in industrial, work, and organizational psychology. *Industrial and Organizational Psychology*, 14 (4), 531-562. <https://doi.org/10.1515/bis-2018-0011>
13. Kallis, G. (2010). Defence of degrowth. *Ecological Economics*, 70 (5), 873-880. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2010.12.007>
14. Kandiyali, J. (2022). Marx, Communism, and Basic Income. *Social Theory and Practice*, 48 (4), 647–664. <https://doi.org/10.5840/soctheorpract202283169>
15. Lin, N. (2001). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action (Structural Analysis in the Social Sciences)*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511815447>
16. Lister, R. (2018). Coming off the fence on universal basic income. In A. Downes, & Lansley S. (Eds.), *It's asic Income: The global debate* (p. 54-57). Bristol University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt21kk256.14>
17. Maslow, A.H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50 (4), 370-396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
18. McClelland, D.C. (1987). *Human motivation*. New York: University of Cambridge.

19. Monnot, M.J., & Beehr, T.A. (2022). The Good Life Versus the “Goods Life”: An Investigation of Goal Contents Theory and Employee Subjective Well-Being Across Asian Countries. *Journal of Happiness Studies*, 23, 1215-1244. <https://doi.org/10.1007/s10902-021-00447-5>
20. Pulkka, V.V. (2017). A free lunch with robots - can a basic income stabilise the digital economy? *Transfer: European Review of Labour and Research*, 23 (3), 295-311. <https://doi.org/10.1177/1024258917708704>
21. Schneider F., Kallis G., & Martinez-Alier J. (2010). Crisis or opportunity? Economic degrowth for social equity and ecological sustainability. Introduction to this special issue. *Journal of Cleaner Production*, 18 (6), 511-518. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2010.01.014>
22. Sculos, B.W. (2018). Socialism & Universal Basic Income. *Class, Race and Corporate Power*, 6 (1). <https://doi.org/10.25148/CRCP.6.1.007552>
23. Sircar, N.R., & Friedman, E.A. (2018). Financial security and public health: how basic income & cash transfers can promote health. *An International Journal for Research, Policy and Practice*, 13 (12), 1878-1888. <https://doi.org/10.1080/17441692.2018.1460383>
24. Standing, G. (2017). *Basic income: and how we can make it happen*. London: Pelican: Penguin. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1bvnf53>
25. Tang, T.-L.P., & West, W.B. (1997). The importance of human needs during peacetime, retrospective peacetime, and the Persian Gulf War. *International Journal of Stress Management*, 4, 47-62. <https://doi.org/10.1007/BF02766072>
26. Torry, M. (2022). Basic Income the Preserver and Transformation of Capitalism. Basic Income — What, Why, and How? In *Exploring the Basic Income Guarantee*. Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-031-14248-2_5
27. Widerquist, K. et al. J. (2013). The idea of unconditional income for everyone. In K. Widerquist, J.A. Noguera, Y. Vanderborght, & J. De Wispelaere (Eds.), *Basic income: an anthology of contemporary research, XI–XXI*. New York: Blackwell.
28. Winter, D.G., McClelland, D.G., & Stewart, A.J. (1987). *A New Case for the Liberal Arts: Assessing Institutional Goals and Student Development*. San Francisco: Jossey-Bass.

Received May 20, 2023

Reviewed May 28, 2023

Signed to print 28 June, 2023.